

Briuselis, 2023 06 05
COM(2023) 302 final

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

**dėl skubių intervencijų, skirtų didelėms energijos kainoms mažinti, peržiūros pagal
Tarybos reglamentą (ES) 2022/1854**

KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

dėl skubių intervencijų, skirtų didelėms energijos kainoms mažinti, peržiūros pagal Tarybos reglamentą (ES) 2022/1854

Turinys

I.	Ižanga	2
II.	Tarybos reglamento 20 straipsnyje nustatytas reikalavimas	5
III.	Dabartinės elektros energijos rinkos sąlygos	6
IV.	Elektros energijos paklausos mažinimas	7
V.	Už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikoma pajamų viršutinė riba	10
VI.	Parama galutiniams vartotojams.....	15
VII.	Preliminarios išvados	17

I. Įžanga

Šioje ataskaitoje peržiūrimos Reglamento 2022/1854 II skyriaus nuostatos pagal to reglamento (toliau – *Tarybos reglamentą*)¹ 20 straipsnio 1 dalį. Ataskaita grindžiama 25 valstybių narių pagal Tarybos reglamento 19 straipsnį pateikta informacija. Ataskaitoje taip pat remiamasi atsakymais į kai kuriuos klausimus, kuriuos Europos Komisija (toliau – *Komisija*) iškėlė per viešas konsultacijas dėl pasiūlymo dėl elektros energijos rinkos modelio reformos.

Tarybos reglamentą buvo viena iš priemonių, kuriomis Sąjunga reagavo į per pastaruosius dvejus metus kilusią energetikos krizę, kai energijos kainos buvo gerokai didesnės nei pastaraisiais dešimtmečiais. Kainos pradėjo sparčiai kilti 2021 m. vasarą, pasaulio ekonomikai pradėjus atsigausti po to, kai buvo sušvelninti su COVID-19 susiję apribojimai. Vėliau, Rusijai suginklinus energijos šaltinius iš neatidėliotinių sandorių rinkų ir pradėjus invaziją į Ukrainą, gerokai sumažėjo dujų tiekimo lygis ir padaugėjo dujų tiekimo sutrikimų, todėl dujų kainos dar labiau padidėjo. Didelės dujų kainos daro didelę įtaką elektros energijos kainoms, nes dujomis kūrenamos elektrinės dažnai reikalingos elektros energijos paklausai patenkinti.

Nuo pat energetikos krizės pradžios Komisija visapusiškai bendradarbiavo, kad sušvelnintų aukštų energijos kainų poveikį Europos piliečiams ir įmonėms, ir greitai, glaudžiai dirbdama su valstybėmis narėmis, parengė keletą politinio atsako priemonių.

2021 m. spalio mėn. ES pateikė energijos kainų priemonių rinkinį², kuriame numatytos priemonės didelėms kainoms ir jų poveikiui vartotojams mažinti (įskaitant pajamų rėmimą, mokesčių lengvatas, dujų taupymo ir laikymo priemones). Tai padaryta atsižvelgiant į dujų tiekimo suginklinimą ir Rusijos manipuliavimą energijos rinkomis tyčia sutrikdant dujų srautus, dėl kurių padidėjo susirūpinimas dėl galimo stygiaus, kuris sukėlė precedento neturintį energijos kainų kilimą.

Reaguodama į 2022 m. vasario mėn. Rusijos invaziją į Ukrainą, ES kovo mėn. pateikė komunikatą, kuriame išdėstė plano „REPowerEU“³, kuris paskui buvo išsamiai išplėtotas 2022 m. gegužės 18 d.⁴, principus, t. y. planą, kurį įgyvendinant, ne vėliau kaip 2027 m. siekiama panaikinti ES priklausomybę nuo Rusijos iškastinio kuro pagal tris ramsčius: energijos šaltinių įvairinimas atsisakant Rusijos iškastinio kuro, energijos taupymas ir spartesnė

¹ [Tarybos reglamentą \(ES\) 2022/1854 dėl skubios intervencijos, skirtos didelėms energijos kainoms mažinti.](#)

² Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Augančių energijos kainų problemos sprendimas: veiksmų ir paramos priemonių rinkinys“, COM(2021) 660 *final*.

³ Planas „REPowerEU“: bendri Europos veiksmai įperkamesnei energijai bei saugesnei ir tvaresnei energetikai užtikrinti, COM(2022) 108 *final*.

⁴ Planas „REPowerEU“, COM(2022) 230 *final*.

energetikos pertvarka. Dėl šio paskutinio ramsčio Komisija pasiūlė padidinti pagrindinį 2030 m. atsinaujinančiųjų išteklių energijos tikslą nuo 40 proc. iki 45 proc., o energijos vartojimo efektyvumo tikslą – nuo 9 proc. iki 13 proc. pagal Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį. Spartesnis atsinaujinančiųjų energijos išteklių diegimas, didesnis energijos vartojimo efektyvumas ir tolesnis paklausos elektrifikavimas yra būtini siekiant apsaugoti Europos piliečius nuo su iškastiniu kuru susijusių krizių, nes tai padės greitai ir struktūriškai sumažinti iškastinio kuro paklausą ir siekti priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo tikslų elektros energijos, šildymo ir vėsinimo, pramonės ir transporto sektoriuose. Dėl mažų veiklos sąnaudų atsinaujinantieji energijos ištekliai turėtų daryti teigiamą poveikį energijos kainoms visoje ES. Be to, spartesnis atsinaujinančiųjų išteklių energijos diegimas ir didesnis energijos vartojimo efektyvumas prisidės prie energijos tiekimo saugumo, nes bus laipsniškai atsisakyta iškastinio kuro, nuo kurio ES yra labai priklausoma. Kartu su planu „REPowerEU“ komunikate dėl trumpalaikių intervencinių priemonių energijos rinkoje⁵, be papildomų trumpalaikių priemonių didelių energijos kainų problemai spręsti, nustatytos galimos sritys, kuriose būtų galima pagerinti elektros energijos rinkos modelį, ir paskelbtas ketinimas įvertinti šias sritis siekiant pakeisti atitinkamą teisės aktų sistemą.

2022 m. spalio 6 d. Taryba priėmė Tarybos reglamentą, kuriuo nustatytos išskirtinės, tikslinės ir ribotos trukmės bendros elektros energijos paklausos mažinimo ir ypač didelių energetikos sektoriaus pajamų surinkimo ir paskirstymo galutiniams vartotojams priemonės. Konkrečiau, intervencijos į elektros energijos rinką priemonės galima apibendrinti taip (Tarybos reglamento II skyrius):

- Elektros energijos paklausos mažinimas. Tarybos reglamente nustatyti du tikslai: vienas orientacinis (bendros elektros energijos paklausos sumažinimas 10 proc.) ir vienas privalomas (bent 5 proc. sumažinti paklausą didelės elektros energijos paklausos valandomis). Valstybės narės galėjo laisvai pasirinkti tinkamas priemones, laikydamosi kai kurių Tarybos reglamente nustatytų sąlygų⁶. Privalomas tikslas taikytas nuo 2022 m. gruodžio 1 d. iki 2023 m. kovo 31 d.⁷
- Laikinos pajamų viršutinės ribos, taikomos už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms, nustatymas elektros energijos (pvz., atsinaujinančiųjų energijos išteklių, branduolinio ir rusvųjų anglių) gamintojams. Tarybos reglamentu įpareigojama nustatyti laikiną ne

⁵ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Veiksmų kryptis – intervencijos į energijos rinką trumpuoju laikotarpiu ir elektros energijos rinkos modelio tobulinimas ilguoju laikotarpiu“, COM(2022) 236 *final*.

⁶ Tiek, kiek tai susiję su valstybės ištekliais, tokioms priemonėms gali būti taikoma valstybės pagalbos kontrolė.

⁷ Priemonė, kuria nustatytas orientacinis tikslas, toliau taikoma iki 2023 m. gruodžio mėn. pabaigos.

didesnę kaip 180 EUR/MWh pajamų viršutinę ribą elektros energijos gamintojams, naudojančioms technologijas, kurių ribinės sąnaudos yra mažesnės (pajamų viršutinė riba). Tačiau reglamentu valstybėms narėms taip pat suteikiama lankstumo nusprendžiant, kaip taikyti šią priemonę nacionaliniu lygmeniu. Pajamų viršutinę ribą viršijančios pajamos bus naudojamos didelių elektros energijos kainų poveikiui energijos vartotojams sušvelninti. Priemonė taikoma nuo 2022 m. gruodžio 1 d. iki 2023 m. birželio 30 d.

- Parama galutiniams vartotojams. Tarybos reglamentu išplečiamas valstybėms narėms prieinamas priemonių rinkinys, siekiant apsaugoti elektros energijos vartotojus, tam tikromis sąlygomis namų ūkiams ir mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI) leidžiant taikyti už sąnaudas mažesnes reguliuojamas kainas. Ši priemonė taikoma 2022 m. spalio 8 d. – 2023 m. gruodžio 31 d.

Tarybos reglamentu taip pat nustatytas solidarumo įnašas ES įmonėms ir nuolatinėms buveinėms, vykdančioms veiklą žalios naftos, gamtinių dujų, anglių ir naftos perdirbimo sektoriuose (III skyrius).

Nors Tarybos reglamentu buvo siekiama reaguoti į išskirtines energetikos krizės aplinkybes, 2023 m. kovo 14 d. Komisija ne tik ėmėsi reagavimo į ekstremaliąją situaciją priemonių, bet ir pasiūlė reformuoti ES elektros energijos rinkos modelį, kad būtų paspartintas atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas ir laipsniškas dujų atsisakymas, kad vartotojų sąskaitos taptų mažiau priklausomos nuo nepastovių iškastinio kuro kainų, vartotojai būtų geriau apsaugoti nuo būsimų kainų šuolių ir galimo manipuliavimo rinka, o ES pramonė taptų švaresnė ir konkurencingesnė (toliau – *pasiūlymas dėl elektros energijos rinkos modelio*)⁸. Šiame pasiūlyme nustatomos priemonės, kuriomis siekiama sudaryti sąlygas parengti ilgesnės trukmės sutartis, susijusias su neiškastine elektros energijos gamyba, ir į sistemą įtraukti švaresnius lanksčius sprendimus, pavyzdžiui, reguliavimą apkrova ir kaupimą, kad dujos būtų išstumtos iš elektros energijos rūšių derinio. Konkrečiau, siekiant padidinti elektros energijos sistemos lankstumą, pasiūlyme valstybėms narėms nustatomas reikalavimas įvertinti savo poreikius ir nustatyti tikslus, kad būtų padidintas su neiškastiniais šaltiniais susijęs lankstumas, ir numatoma galimybė parengti naujas paramos schemas, skirtas ne su neiškastiniais šaltiniais susijusiam lankstumui, pvz., reguliavimui apkrova ir kaupimui.

⁸ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo siekiant patobulinti Sąjungos elektros energijos rinkos modelį iš dalies keičiami reglamentai (ES) 2019/943 bei (ES) 2019/942 ir direktyvos (ES) 2018/2001 bei (ES) 2019/944.

Pasiūlyme dėl elektros energijos rinkos modelio taip pat numatytos priemonės, kuriomis stiprinama pažeidžiamų vartotojų apsauga. Be kita ko, pasiūlymu valstybėms narėms leidžiama ateityje kilus elektros energijos kainų krizei nustatyti namų ūkiams ir MVI mažesnes nei savikaina reguliuojamas mažmenines kainas.

Rengdama pasiūlymą, Komisija 2023 m. sausio 23 d. – 2023 m. vasario 13 d. surengė viešas konsultacijas (toliau – *viešos konsultacijos*). Per viešas konsultacijas buvo nagrinėjami klausimai dėl Tarybos reglamente nustatytų priemonių⁹.

II. Tarybos reglamento 20 straipsnyje nustatytas reikalavimas

Tarybos reglamento 19 straipsnyje valstybėms narėms nustatyti ataskaitų teikimo įpareigojimai, pagal kuriuos valstybės narės iki 2023 m. sausio 31 d. turėjo pateikti Komisijai informaciją apie i) įgyvendintas paklausos mažinimo priemones; ii) pajamų perviršį, gautą nustačius laikiną pajamų viršutinę ribą už ribinį pelną mažesnes sąnaudas turintiems elektros energijos gamintojams, taip pat tokių pajamų paskirstymą siekiant sušvelninti didelių elektros energijos kainų poveikį; ir iii) bet kokias mažmeninių kainų nustatymo intervencines priemones. Ne visos valstybės narės pateikė reikiamas ataskaitas. Iki nustatyto termino savo ataskaitas pateikė mažiau nei pusė valstybių narių, kitos tai padarė 2023 m. vasario ir kovo mėn. ir dvi valstybės narės dar nepateikė savo ataskaitų Komisijai¹⁰. Ši ataskaita grindžiama informacija, kurią valstybės narės pateikė ataskaitos rengimo metu. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad Komisija neatliko jokio pateiktos informacijos tikslumo vertinimo.

Pagal Tarybos reglamento 20 straipsnio 1 dalį Komisija, atsižvelgdama į bendrą elektros energijos tiekimo ir kainų padėtį ES, atlieka II skyriaus peržiūrą ir teikia Tarybai tos peržiūros pagrindinių išvadų ataskaitą.

Tarybos reglamento 20 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta, kad, remdamasi ta ataskaita, Komisija, jei tai pateisinama ekonominėmis aplinkybėmis arba elektros energijos rinkos veikimu ES ir atskirose valstybėse narėse, gali pasiūlyti pratęsti Tarybos reglamento taikymo laikotarpį, iš dalies pakeisti už ribinį pelną mažesnes sąnaudas turinčių elektros energijos gamintojų ir elektros energijos gamybos šaltinių, kuriems jis šiuo metu taikomas, pajamų viršutinę ribą arba kitaip iš dalies pakeisti II skyrių.

⁹ Komisija gavo 1 369 atsakymus; daugiau kaip 700 iš jų pateikė piliečiai, apie 450 – įmonės ir verslo asociacijos, apie 40 – nacionalinės ar vietos administracijos arba nacionalinės reguliavimo institucijos, ir apie 70 – tinklų operatoriai. Taip pat dalyvavo apie 20 energetikos bendruomenių, 15 profesinių sąjungų ir 20 vartotojų organizacijų. Atsakymus taip pat pateikė įvairios NVO, ekspertų grupės ir mokslinių tyrimų ar kitos akademinės organizacijos.

¹⁰ Vengrija ir Rumunija.

Atlikdama II skyriuje nurodytą Tarybos reglamento priemonių peržiūrą ir laikydama 20 straipsnio 1 dalies, Komisija teikia šią ataskaitą Tarybai (toliau – *ataskaita*). Todėl ataskaita neapima Tarybos reglamento III skyriaus nuostatų dėl solidarumo įnašų peržiūros, dėl kurios bus pateikta atskira ataskaita pagal to reglamento 20 straipsnio 2 dalį.

Ataskaita grindžiama Komisijos peržiūra, kuri buvo atlikta tuo metu, kai buvo rengiamas šis dokumentas, ir yra pagrįsta dabartinėmis elektros energijos rinkos sąlygomis, numatoma jų raida tuo metu, kai buvo rengiama ataskaita ir kita turima informacija, įskaitant 25 valstybių narių, įvykdžiusių savo ataskaitų teikimo prievoles pagal Tarybos reglamento 19 straipsnį (toliau – *ataskaitą teikiančios valstybės narės*), atsakymus. Todėl ataskaita nedaro poveikio jokiems nenumatytiems bendros elektros energijos tiekimo ir kainų ES padėties pokyčiams arba galimoms būsimoms išvadoms, pagrįstoms papildoma valstybių narių informacija.

III. Dabartinės elektros energijos rinkos sąlygos

Tarybos reglamente numatytos priemonės buvo nustatytos laikotarpiu, kai elektros energijos kainos pasiekė rekordiškai aukštą lygį. Pavyzdžiui, 2022 m. rugpjūčio mėn. didmeninės elektros energijos kainos pagrindinėse ES elektros energijos rinkose viršijo 350 EUR/MWh, o 2022 m. gruodžio mėn. lyginamasis dydis viršijo 220 EUR/MWh. Elektros energijos kainos ataskaitiniu laikotarpiu buvo maždaug keturis kartus didesnės už vidutinę 2010–2020 m. kainą (40–60 EUR/MWh). Šias pernelyg dideles kainas iš esmės lėmė tai, kad 2022 m. vasarą¹¹ dujų kainos pasiekė naujas aukštumas ir didžiąją rudens dalį išliko didelės, ir tai, kad šiuo laikotarpiu dujomis ir akmens anglimis kūrenami elektros energijos gamybos įrenginiai dažnai buvo tokie įrenginiai, kurių ribinės sąnaudos buvo didžiausios ir kurių reikėjo elektros energijos paklausai patenkinti. Per krizę momentinės didmeninės dujų kainos padidėjo maždaug šešis kartus, palyginti su vidutine kaina 2010–2020 m. (apie 20 EUR/MWh). Atsižvelgdama į tai, Taryba 2022 m. spalio mėn. priėmė Komisijos pasiūlymą dėl skubios intervencijos į elektros energijos rinką, po kurio galiausiai buvo priimtas Tarybos reglamentas. Tuo metu Komisija ir Taryba tikėjosi, kad elektros energijos kainos ir toliau bus didelės, kaip ir 2022 m. vasarą bei rudenį.

Tačiau nuo 2022 m. gruodžio mėn., kai pradėtos taikyti Tarybos reglamente nustatytos priemonės, elektros energijos kainos smarkiai sumažėjo, o dabartinės vidutinės kainos buvo mažesnės nei 80 EUR/MWh (iki 2023 m. gegužės mėn. pabaigos ES lyginamojo indekso vidurkis buvo 80 EUR/MWh).

¹¹ 2022 m. rugpjūčio mėn. TTF kitos paros ir kito mėnesio kainos viršijo 230 EUR/MWh.

Taip iš esmės yra dėl didmeninių dujų kainų sumažėjimo, kurį lėmė įvairūs veiksniai, tokie kaip švelnios oro sąlygos ir platus priemonių, kurių valstybės narės ir Komisija ėmėsi siekdamos kovoti su energetikos krize, rinkinys, įskaitant Tarybos reglamente numatytas elektros energijos paklausos mažinimo priemones, SGD lyginamąjį indeksą ir dujų paklausos mažinimo priemones¹², kurios visos drauge pagerino pagrindinę pasiūlos ir paklausos pusiausvyrą.¹³

Neseniai sumažėjusios ir nusistovėjusios dujų kainos, taigi ir elektros energijos kainos pirmaisiais 2023 m. mėnesiais sukėlė rinkos lūkesčius, kad 2022 m. pastebėtas elektros kainų šuolis artimiausią žiemą yra mažiau tikėtinas. Tokius rinkos lūkesčius patvirtina įvairūs veiksniai, pavyzdžiui, didesnis dujų laikymo lygis, valstybių narių pastangos mažinti paklausą ir su tuo susiję rezultatai, taip pat papildoma dujotiekio ir suskystintų gamtinių dujų infrastruktūra, pastatyta siekiant kovoti su energetikos krize. Kiti elektros energijos rinkos pasiūlai būdingi veiksniai, pavyzdžiui, numatomas didesnis branduolinės energijos prieinamumas ir apskritai didesnis hidroenergijos prieinamumas, palyginti su 2022 m., taip pat rodo, kad artimiausią žiemą elektros energijos tiekimo sąlygos bus pigesnės, todėl tikėtina, kad elektros energijos kainos didės mažiau nei 2022 m.

IV. Elektros energijos paklausos mažinimas

Paklausos mažinimo priemonės

Visos ataskaitas teikiančios valstybės narės įgyvendino informuotumo apie energijos taupymą ir vartojimą kampanijas, taip pat bendras energijos taupymo priemones, pavyzdžiui, viešųjų pastatų šildymo ir viešojo apšvietimo priemones. Komisija palankiai vertina šias kampanijas, nes jos padeda vartotojams sužinoti, kada elektros energijos kainos yra aukštos, kad galėtų lanksčiau vartoti energiją. Siekdamos paskatinti reguliavimą apkrova, penkios valstybės narės, t. y. Austrija, Čekija, Graikija, Kroatija ir Lenkija, pranešė nustačiusios subsidijas mažmeninėms energijos kainoms, kurios taikomos tik konkrečioms elektros energijos vartojimo lygiams.

¹² 2022 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentas (ES) 2022/2576 dėl solidarumo didinimo geriau koordinuojant dujų pirkimą, nustatant patikimus lyginamuosius kainų indeksus ir tarpvalstybinius dujų mainus, 2022 m. rugpjūčio 5 d. Tarybos reglamentas (ES) 2022/1369 dėl koordinuotų dujų poreikio mažinimo priemonių ir 2023 m. kovo 30 d. Tarybos reglamentas (ES) 2023/706, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2022/1369, kiek tai susiję su dujų poreikio mažinimo priemonių taikymo laikotarpio pratęsimu ir jų įgyvendinimo ataskaitų teikimo bei stebėjimo sustiprinimu.

¹³ 2022 m. rugpjūčio mėn. – 2023 m. sausio mėn. laikotarpiu ES gamtinių dujų paklausą, palyginti su ankstesnių penkerių metų vidurkiu, sumažino 19,2 proc. arba 41,5 mlrd. m³. Iki šiol ji viršijo savo tikslą – 15 proc., t. y. 32,5 mlrd. m³ per tą patį laikotarpį. Be to, per visą 2022 m. rugpjūčio mėn. – 2023 m. kovo mėn. laikotarpį ji jau pasiekė daugiau kaip 90 proc. savo bendro tikslo – šiek tiek daugiau nei 45 mlrd. m³.

19 valstybių narių, t. y. Airija, Austrija, Bulgarija, Čekija, Estija, Graikija, Ispanija, Italija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Slovėnija, Suomija ir Švedija, ėmėsi konkrečių priemonių, siekdamos mažinti elektros energijos paklausą piko valandomis, pavyzdžiui, paskelbė piko valandas, vykdė komunikacijos kampanijas ir siuntė individualius pranešimus vartotojams, taip skatindamos savanoriškai mažinti elektros energijos kiekį. Konkrečiau, Italija, Slovėnija ir Ispanija įgyvendino konkurencinių konkursų sistemas, kad sumažintų elektros energijos paklausą piko valandomis 2022–2023 m. žiemą¹⁴, o Austrija ir Švedija pranešė apie atitinkamą schemą Komisijai patvirtinti pagal valstybės pagalbos sistemą. Galiausiai Portugalija pranešė, kad šiuo metu svarsto konkurencinio konkurso sistemos, kuria siekiama sumažinti elektros energijos paklausą piko valandomis, įgyvendinimą.

Trys valstybės narės nustatė paklausos mažinimo priemones konkrečioms vartotojų kategorijoms. Pavyzdžiui, Latvija nustatė didelių pramonės vartotojų elektros energijos suvartojimo apribojimus.

Elektros energijos suvartojimo mažinimas

Remiantis ataskaitas teikiančių valstybių narių pateikta 2022 m. gruodžio mėn. informacija, bendras suvartojamos elektros energijos kiekis, palyginti su ataskaitiniu laikotarpiu, sumažėjo 0,5–15 proc.^{15, 16}.

Dėl kiekio, kuriuo elektros energijos suvartojimas buvo sumažintas piko valandomis, pažymėtina, kad:

- dešimt valstybių narių, t. y. Airija, Austrija, Bulgarija, Estija, Italija, Kroatija, Lenkija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Portugalija, pranešė apie sumažėjusį kiekį nuo 4 iki 7 proc.;
- aštuonios valstybės narės, t. y. Belgija, Čekija, Danija, Latvija, Slovėnija, Suomija, Švedija ir Vokietija pranešė sumažinusios kiekį nuo 7 iki 10 proc.;

¹⁴ Kai kurios valstybės narės, t. y. Ispanija, Italija, Portugalija ir Slovėnija, pradėjo arba svarsto galimybę paskelbti konkurencinį konkursą, kad sumažintų elektros energijos paklausą.

¹⁵ Kipre, Kroatijoje, Lenkijoje ir Portugalijoje pasiekti mažiausi elektros energijos suvartojimo lygiai.

¹⁶ Kaip apibrėžta Tarybos reglamento 2 straipsnio 3 punkte. Graikija, Ispanija, Prancūzija, Suomija ir Vokietija pranešė apie labiausiai sumažėjusį elektros energijos suvartojimą. Atrodo, kad kai kurios ataskaitas teikiančios valstybės narės, apskaičiuodamos bendrojo elektros energijos suvartojimo sumažinimą, taikė Tarybos reglamento 3 straipsnio 2 dalį, o kitos to nepadarė. 3 straipsnio 2 dalyje valstybėms narėms suteikiama galimybė atsižvelgti į padidėjusį bendrąjį elektros energijos suvartojimą, atsiradusį pasiekus dujų paklausos mažinimo tikslus ir bendras elektrifikavimo pastangas palaipsniui atsisakyti iškastinio kuro, apskaičiuojant bendrojo elektros energijos suvartojimo sumažinimą. Todėl bet koks tokių skaičiavimų įvairiose valstybėse narėse palyginimas turėtų būti atliekamas atsargiai.

- penkios valstybės narės, t. y. Graikija, Ispanija, Lietuva, Prancūzija ir Slovakija, pranešė, kad apimtys sumažėjo daugiau nei 10 proc.

Priemonės galiojimo pratęsimo vertinimas

Ataskaitas teikiančios valstybės narės nurodo, kad apskritai pasiekė privalomą tikslą – elektros energijos suvartojimą piko valandomis sumažinti 5 proc. Vis dėlto kai kurios valstybės narės nurodė, kad laikytis *orientacinio* reikalavimo 10 proc. sumažinti bendrą mėnesio suvartojimą (palyginti su pastaraisiais penkeriais metais) buvo sudėtinga dėl priklausomybės nuo oro sąlygų ir ekonominių aplinkybių, susidariusių dėl energetikos krizės.

Per viešas konsultacijas buvo pateikta klausimų dėl galimo reguliavimo apkrova priemonių galiojimo pratęsimo. Atsakydami į šiuos klausimus, dauguma suinteresuotųjų subjektų pareiškė, kad Elektros energijos reglamente (ES) 2019/943 dėl elektros energijos vidaus rinkos (toliau – *Elektros energijos reglamentas*) nebūtina nustatyti konkrečių reguliavimo apkrova reikalavimų, kurie būtų taikomi krizės atveju. Vietoj to jie laikėsi nuomonės, kad reguliavimo apkrova klausimas jau pakankamai sprendžiamas elektros energijos rinkos teisės aktuose, kaip numatyta Direktyvos (ES) 2019/944 dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių (toliau – *Elektros energijos direktyva*) nuostatose ir dar labiau išplėta pasiūlyme dėl elektros energijos rinkos modelio.

Svarbu tai, kad pasiūlyme dėl elektros energijos rinkos modelio kaip struktūriniai elektros energijos rinkos modelio elementai toliau integruojamos paklausos mažinimo priemonės. Visų pirma, siekiant užtikrinti veiksmingą elektros energijos, pagamintos iš kintamų atsinaujinančiųjų energijos išteklių, integravimą (atsižvelgiant į tarpzoninius mainus) ir sumažinti elektros energijos gamybos iškastiniu kuru poreikį tuo metu, kai yra didelė elektros energijos paklausa ir maži elektros energijos gamybos iš kintamų atsinaujinančiųjų energijos išteklių lygiai, elektros pasiūlymu dėl energijos rinkos modelio perdavimo sistemos operatoriams suteikiama galimybė sukurti piko mažinimo produktą, kuris sudarytų sąlygas reaguoti į paklausą ir dar prisidėti prie vartojimo piko sumažinimo elektros energijos sistemoje tam tikromis paros valandomis (naujas Elektros energijos reglamento 7a straipsnis). Piko mažinimo produktas gali prisidėti prie kuo didesnio elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančiųjų išteklių, integravimo į sistemą, nes elektros energijos vartojimas perkeliamas į dienos momentą, kai elektros energijos gamyba iš atsinaujinančiųjų išteklių yra didesnė, jeigu prognozuojamos sąnaudos neviršija numatomos produktų naudos. Kadangi piko mažinimo produktu siekiama sumažinti ir pakeisti elektros energijos suvartojimą, pasiūlymu šio produkto taikymo sritis apribojama iki reguliavimo apkrova.

Be to, pasiūlyme dėl elektros energijos rinkos modelio valstybės narės raginamos įvertinti savo elektros energijos sistemos lankstumo poreikius, įskaitant reguliavimą apkrova, ir nustatyti tikslus šiems poreikiams patenkinti. Į pasiūlymą taip pat įtraukta galimybė valstybėms narėms kurti arba pertvarkyti pajėgumų mechanizmus, kad būtų skatinamas lankstumas, susijęs su mažo anglies dioksido kiekio technologijomis, ir elektros energijos rinkose pradėti taikyti naujas su iškastiniu kuru nesusijusio lankstumo paramos schemas. Be to, nepaisant Tarybos reglamente nustatytų paklausos mažinimo priemonių, kuriomis dėl kilusios krizės visose valstybėse narėse siekiama visuotinai siekti paklausos mažinimo tikslų, loginio pagrindo, pasiūlymu dėl elektros energijos rinkos modelio reguliavimo apkrova klausimas sprendžiamas labiau struktūriškai. Taip valstybėms narėms sudaromos sąlygos parengti savo atitinkamus neiškastinių išteklių lankstumo mechanizmus ir reguliavimo apkrova bei kaupimo tikslus, pritaikytus konkrečioms jų atitinkamų elektros energijos sistemų poreikiams. Dėl šios priežasties pasiūlyme nenustatyti konkretūs tikslai.

Komisija taip pat pažymi, kad šiuo metu rengiamas naujas reguliavimo apkrova tinklo kodeksas. Tikimasi, kad, parengus šį tinklo kodeksą, į jį bus įtrauktos privalomos telkimo, energijos kaupimo ir paklausos ribojimo taisyklės, kurios dar labiau palengvins reguliavimo apkrova naudojimą visose esamose rinkose¹⁷.

Atsižvelgdama į šiuo metu Komisijos turimą informaciją, įskaitant pirmiau išdėstytus dabartinius rinkos lūkesčius, Komisija nemano, kad dabar reikia pratęsti Tarybos reglamente nustatytą paklausos mažinimo priemonių taikymą.

V. Už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikoma pajamų viršutinė riba

Pajamų viršutinės ribos įgyvendinimas

Remiantis ataskaitą rengiančių valstybių narių pateikta informacija, už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomos viršutinės ribos įgyvendinimas buvo labai nevienodas. Nevienodas įgyvendinimas pastebimas ne tik atsižvelgiant į lygį, kuriuo buvo nustatyta pajamų viršutinė riba (septyniolika valstybių narių nustatė mažesnę nei 180 EUR/MWh viršutinę ribą¹⁸), bet ir į

¹⁷ <https://www.acer.europa.eu/news-and-events/news/acer-submitted-framework-guideline-demand-response-european-commission-first-step-towards-binding-eu-rules>

¹⁸ Šios valstybės narės pranešė, kad bent vienai technologijai nustatyta viršutinė riba yra mažesnė nei 180 EUR/MWh: Airija, Austrija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Graikija, Italija, Kipras, Lenkija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija, Slovakija, Suomija ir Vokietija. Ispanija jau 2021 m. rugsėjo mėn. nustatė rinkos pajamų viršutinę ribą tam tikroms technologijoms. Pagal šią priemonę, kuri turėtų galioti iki 2023 m. pabaigos, šiuo metu taikoma maždaug 67 EUR/MWh viršutinė riba. 2022 m. birželio mėn. Ispanija ir Portugalija įgyvendino mechanizmą, kuriuo siekiama sumažinti didmenines elektros energijos kainas Pirėnų pusiasalio rinkoje ir kuriuo mažinamas rinkos pajamų viršutinės ribos poveikis. Komisija mechanizmą patvirtino 2022 m. birželio 8 d. byloje

priemonių taikymo sritį laiko atžvilgiu (septynios valstybės narės viršutinę ribą taiko atgaline data¹⁹, o vienuolika²⁰ valstybių narių ją taikys po Tarybos reglamente šiai priemonei nustatytos pabaigos datos).

Kelios valstybės narės pranešė apie sunkumus, susijusius su priemonės įgyvendinimu savo nacionalinėse jurisdikcijose. Dauguma šių sunkumų buvo susiję su trumpu laikotarpiu, per kurį valstybės narės turėjo ją įgyvendinti, o kiti buvo susiję su duomenų rinkimu ir kiekvieno elektros energijos gamintojo, kuriam būtų taikoma priemonė, pajamų apskaičiavimu. Valstybės narės taip pat pranešė, kad aptariant būdus, kaip įgyvendinti pajamų viršutinę ribą, kilo konfliktų su atitinkamais nacionaliniais mokesčių administratoriais ir taikomų taisyklių kolizija.

Nors valstybės narės nepranešė apie pagrindines tarpvalstybinės prekybos ar pasiūlymų teikimo kliūtis, kai kurie viešose konsultacijose dalyvavę respondentai buvo susirūpinę, kad dėl skirtingų įgyvendinimo strategijų, taikomų valstybėse narėse, atsirado reguliavimo netikrumas rinkos dalyviams ir kad tai buvo laikoma kliūtimi naujoms investicijoms.

Pajamos, gautos įgyvendinant pajamų viršutinę ribą

Svarbu nepamiršti, kad valstybės narės savo ataskaitą pateikė per kelis mėnesius nuo tos dienos, kai įsigaliojo už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikoma pajamų viršutinė riba, ir iki to laiko dauguma jų vis dar neturėjo informacijos apie pajamas, surinktas taikant šią priemonę. Tik dvi valstybės narės galėjo pateikti preliminarinius duomenis: Bulgarija pranešė 2022 m. gruodžio mėn. surinkusi 321 700 123 BGN (apie 163 mln. EUR), o Lietuva pranešė, kad iki 2023 m. kovo 9 d. surinkta apie 10 mln. EUR. Nors Graikija, Ispanija ir Italija galėjo pateikti duomenis, jie buvo susiję su pajamomis, surinktomis prieš priimant Tarybos reglamentą, nes prieš priimant Tarybos reglamentą šios šalys įgyvendino pajamų viršutinei ribai lygiavertes priemones.

Dauguma valstybių narių galėjo pateikti pajamų, kurias jos tikėjosi surinkti, įverčius, daugeliu atvejų su išlyga, kad šie įverčiai buvo pagrįsti prielaida, jog didmeninės elektros energijos

Nr. SA. 102454 ir SA. 102569 ir neseniai pratęsė jo galiojimą iki 2023 m. pabaigos bylose Nr. SA. 106095 ir SA. 106096.

¹⁹ Šios valstybės narės iki 2022 m. gruodžio 1 d. pradėjo taikyti už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomą pajamų viršutinę ribą: Belgija (2022 8 1); Kipras (2022 6 24); Prancūzija (2022 7 1); Graikija (2022 7 8); Italija (kai kuriems atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamintojams – 2022 m. vasario mėn.), Portugalija ir Ispanija (2022 m. birželio mėn.).

²⁰ Austrijoje, Čekijoje, Ispanijoje, Lenkijoje, Liuksemburge, Portugalijoje, Prancūzijoje, Slovėnijoje ir Suomijoje už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikoma pajamų viršutinė riba arba panašios priemonės galios iki 2023 m. gruodžio 31 d. Kipre priemonės galiojimo pabaiga bus grindžiama reguliavimo institucijos priimtu sprendimu. Slovakijoje priemonė bus taikoma iki 2024 m. gruodžio 31 d. Be to, Vokietijoje taikymo laikotarpis gali būti pratęstas iki 2024 m. balandžio 30 d.

kainos buvo labai didelės. Iš pradžių buvo numatyta, kad pajamos iš viso viršys 50 mlrd. EUR. Vis dėlto mažai tikėtina, kad iki ataskaitos pateikimo šios prielaidos pasitvirtintų. Pajamų suma valstybėse narėse paskirstoma nevienodai: Vokietija nurodo didesnius įverčius, kuriuos ji iš pradžių tikėjosi surinkti (23,4 mlrd. EUR, atsižvelgiant į galimą priemonės pratęsimą iki 2024 m. balandžio 30 d.), po jos eina Prancūzija (11 mlrd. EUR). Reikėtų pažymėti, kad abiejose šalyse daugumos technologijų pajamų viršutinė riba buvo daug mažesnė nei Tarybos reglamente nustatyta 180 EUR/MWh pajamų viršutinė riba ir kad šie įverčiai buvo pagrįsti numatomomis didelėmis didmeninėmis elektros energijos kainomis. Kitos valstybės narės, ypač tos, kurios nenustatė mažesnės nei 180 EUR/MWh viršutinės ribos, turėjo surinkti mažesnes sumas.

Priemonės galiojimo pratęsimo vertinimas

Pirmiausia reikėtų priminti, kad už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomas pajamų viršutinės ribos nustatymo loginis pagrindas buvo leisti valstybėms narėms surinkti ir perskirstyti pernelyg dideles pajamas, kurias išimties tvarka gavo tam tikri už ribinį pelną mažesnes sąnaudas turintys gamintojai kartu išsaugant kainomis grindžiamą elektros energijos gamintojų konkurenciją (visų pirma pagrįstą atsinaujinančiais energijos ištekliais) visoje ES.

Šiuo atžvilgiu dėl pastaraisiais mėnesiais sumažėjusių elektros energijos kainų pajamų viršutinė riba, kurios nustatytas didžiausias dydis – 180 EUR/MWh²¹, iki šiol turėjo tiesioginį poveikį valstybėse narėse, kurios pagal 8 straipsnio 1 dalies a punktą pasirinko mažesnę nei 180 EUR/MWh viršutinę ribą, visų pirma pakankamai mažą, kad ji būtų taikoma pajamoms, gautoms dėl už ribinį pelną mažesnių sąnaudų, susijusių su atitinkamomis elektros energijos kainomis tose valstybėse narėse.

Kaip nurodyta, pajamų viršutinė riba valstybėse narėse įgyvendinama labai nevienodai. Nevienodas įgyvendinimas pastebimas atsižvelgiant ne tik į tai, koku lygiu buvo nustatyta pajamų viršutinė riba, bet ir į jos taikymo sritį laiko atžvilgiu ir į tai, kad konkrečioje valstybėje narėje kiekvienai technologijai nustatytas viršutinės ribos lygis. Be to, keičiantis informacija su suinteresuotaisiais subjektais ir teikiant skundus Komisija taip pat buvo informuota, kad būdas, kuriuo tam tikros valstybės narės nusprendė taikyti pajamų viršutinę ribą, galėjo turėti įtakos

²¹ Siekiant užtikrinti tiekimo saugumą, pagal Tarybos reglamento 8 straipsnio 1 dalies b punktą valstybėms narėms leidžiama nustatyti didesnę rinkos pajamų viršutinę ribą gamintojams, kuriems kitu atveju būtų taikoma Sąjungos masto rinkos pajamų viršutinė riba, kai jų investicijų ir veiklos sąnaudos yra didesnės nei Sąjungos masto rinkos pajamų viršutinė riba. 13 valstybių narių įtraukė šią galimybę į savo nacionalines už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomas pajamų viršutinės ribos įgyvendinimo priemones, visų pirma susijusias su lignitu, biomasės ir naftos gamybos įrenginiais.

esamoms elektros energijos pirkimo sutartims ir kitoms ilgalaikėms sutartims, taip pat neskatinti naujų sutarčių sudarymo. Visų pirma tai pastebima tais atvejais, kai viršutinė riba taikoma ne realizuotoms pajamoms, kurias gamintojas gauna dėl elektros energijos pirkimo sutarčių, o „tariamoms“ (fiktyvioms) pajamoms, atitinkančioms, pavyzdžiui, didmenines elektros energijos kainas, todėl galiausiai susidaro paradoksali padėtis, kai gamintojas gali būti priverstas parduoti elektros energiją nuostolingai.

Galimas priemonės galiojimo pratęsimas trukdytų siekti vieno iš pasiūlyme dėl elektros energijos rinkos modelio nustatytų tikslų, t. y. skatinti elektros energijos pirkimo sutarčių naudojimą ir užtikrinti kuo didesnę elektros energijos pirkimo sutarčių rinkos likvidumą. Elektros energijos pirkimo sutartys – tai priemonės, kuriomis užtikrinamas ilgalaikis kainų stabilumas užsakovui ir būtinas tikrumas gamintojui, kad jis galėtų priimti sprendimą dėl investicijų. Nepaisant to, tik kelios valstybės narės turi aktyvias elektros energijos pirkimo sutarčių rinkas, o pirkėjai paprastai apsiriboja didelėmis įmonėmis, be kita ko, dėl to, kad elektros energijos pirkimo sutartims sudaryti kyla tam tikrų kliūčių, visų pirma dėl to, kad pagal šias ilgalaikes sutartis sunku padengti pirkėjo mokėjimo įsipareigojimų neįvykdymo riziką. Taigi, remiantis pasiūlymu, valstybės narės, nustatydamos politiką, skirtą jų integruotuose nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksmų planuose nustatytiems energetikos priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo tikslams pasiekti, turėtų atsižvelgti į poreikį sukurti dinamišką elektros energijos pirkimo sutarčių rinką. Siekiant mažinti su kreditingumu susijusią riziką, pasiūlyme nustatyta, kad valstybės narės turėtų užtikrinti, jog finansinės rizikos, susijusios su užsakovo mokėjimo įsipareigojimų nevykdymu, mažinimo priemonės, įskaitant garantijų sistemas rinkos kainomis, būtų prieinamos įmonėms, kurios susiduria su kliūtimis patekti į elektros energijos pirkimo sutarčių rinką ir neturi finansinių sunkumų. Į pasiūlymą įtraukti papildomi reikalavimai, kuriais siekiama skatinti tokių susitarimų rinkos augimą.

Be to, skirtingi būdai, kuriais valstybės narės įgyvendino pajamų viršutinę ribą, lėmė didelį reguliavimo neapibrėžtumą, o tai savo ruožtu kelia pavojų naujų investicijų, ypač į atsinaujinančiuosius energijos išteklius, kurių reikia ES tikslams pasiekti, plėtrai. Visų pirma dėl sunkumų, apie kuriuos pranešta kai kuriose valstybėse narėse, susijusių su ilgalaikių sutarčių, įskaitant elektros energijos pirkimo sutartis, sudarymu, dėl viršutinės pajamų ribos įgyvendinimo gali atsirasti papildomas investuotojų netikrumas ir sumažėti patrauklumas bei suinteresuotųjų subjektų pasitikėjimas išankstinių sandorių rinkomis. Minėta rizika galiausiai gali trukdyti sukurti patrauklią investicijų aplinką atsinaujinančiųjų išteklių ir mažo anglies

dioksido kiekio energijos gamybai, kuriai skirtas pasiūlymas dėl elektros energijos rinkos modelio ir galiausiai apskundinti energetikos pertvarką.

Galima, viešose konsultacijose buvo pateikta klausimų dėl galimo už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomos pajamų viršutinės ribos galiojimo pratęsimo. Dauguma respondentų tam prieštaravo dėl toliau išvardytų rizikos veiksnių ir problemų, kurios kiltų pratęsus tokios priemonės galiojimą:

- atrodo, kad nevienodas už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomos pajamų viršutinės ribos įgyvendinimas valstybėse narėse sukėlė netikrumą investuotojams ir, kaip pranešta, atgraso nuo naujų investicijų;
- priemonę sudėtinga įgyvendinti, o su ja susijusios administracinės išlaidos, palyginti su jos teikiama nauda, yra didelės;
- kai nustatoma nedidelė už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikoma pajamų viršutinė riba, kaip nusprendė kai kurios valstybės narės, gamintojai gali būti linkę mažinti savo gamybą, kol bus nustatyta viršutinė riba;
- vartotojų apsaugą galima užtikrinti nesikišant į elektros energijos rinkos modelį, pavyzdžiui, patvirtinant tikslinę socialinę politiką.

Tik nedaugelis respondentų pritarė tam, kad būtų pratęstas už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomos pajamų viršutinės ribos galiojimas, kaip nustatyta Tarybos reglamente arba atlikus nedidelius pakeitimus. Šie respondentai iš esmės rėmėsi priemonės suteikiama nauda galutiniams vartotojams.

Atsižvelgdama į šiuo metu Komisijos turimą informaciją, kaip išdėstyta pirmiau, Komisija nerekomenduoja pratęsti Tarybos reglamento galiojimo atsižvelgiant į už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomą pajamų viršutinę ribą.

Komisija pažymi, kad, siekdama sušvelninti didelių energijos kainų poveikį vartotojų sąskaitoms, ji savo elektros energijos rinkos reformoje pasiūlė skatinti ilgalaikių rinkų plėtrą, kad už ribinį pelną mažesnes sąnaudas turinčių gamintojų pajamos ir kainos, kurias moka galutiniai vartotojai, būtų mažiau priklausomos nuo kintančios trumpalaikės didmeninės elektros energijos rinkos kainos. Remiantis Komisijos pasiūlymu, šios pajamos ir kainos bus nustatomos daugiausia remiantis ilgalaikėmis sutartimis, pavyzdžiui, elektros energijos pirkimo sutartimis ir vadinamosiomis abipusėmis sutartimis dėl kainų skirtumo, priklausomai nuo to, ar įrenginys buvo finansuojamas privačiomis, ar viešosiomis lėšomis. Jei sudaromos sutartys dėl kainų skirtumo, pagal jas išmokos bus sugeneruojamos išaugus rinkos kainoms. Pasiūlyme

nustatyta, kad valstybės narės turės pasinaudoti šia išmoka, kad tiesiogiai sumažintų visų elektros energijos vartotojų (įskaitant įmones ir pramonės įmones) sąskaitas už elektros energiją, o tai turėtų panašų poveikį kaip ir už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikoma pajamų viršutinė riba, tačiau nesukuriant netikrumo investuotojams.

VI. Parama galutiniams vartotojams

Tarybos reglamento II skyriaus 3 skirsnis skirtas mažmeninei rinkai ir juo valstybėms narėms leidžiama laikinai pratęsti valstybės intervenciją nustatant elektros energijos tiekimo mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI) kainas (12 straipsnis) ir namų ūkiams bei MVI išimties tvarka laikinai nustatyti mažesnes nei sąnaudos mažmenines kainas (13 straipsnis).

Iki krizės vienuolikoje šalių, t. y. Belgijoje, Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Rumunijoje, Slovakijoje ir Vengrijoje²², valstybės intervencija nustatant namų ūkių kainas buvo vykdoma reguliuojamų kainų arba socialinių tarifų forma. Per krizę dar septynios valstybės narės, t. y. Čekija, Estija, Kroatija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Slovėnija ir Suomija pradėjo taikyti kainų reguliavimą namų ūkiams.

Iš 25 gautų įvertinimų 12 valstybių narių pranešė, kad pasinaudojo Tarybos reglamente numatytais priemonėmis. Keturios valstybės narės, t. y. Čekija, Estija, Lenkija ir Slovėnija, pranešė nustačiusios reguliuojamas mažmenines kainas MVI pagal Tarybos reglamento 12 straipsnį. Be to, Prancūzija ir Slovakija, kurios reguliuoja namų ūkių kainas, pranešė apie valstybės pagalbos taisyklės atitinkančias kompensavimo schemas, taikomas MVI pagal laikinąją krizės ir pereinamojo laikotarpio sistemą (TCTF)²³. Nyderlandai įsikišo į kainų nustatymą, kad užtikrintų mažesnes nei savikaina elektros energijos kainas namų ūkiams ir įmonėms. Apie šią schemą buvo pranešta Komisijai ir ji buvo patvirtinta pagal taikomą valstybės pagalbos sistemą²⁴.

Nors pagal Tarybos reglamento 13 straipsnio c punktą reikalaujama, kad valstybės narės kompensuotų tiekėjams elektros energijos tiekimą už sąnaudas mažesne kaina, valstybės narės į savo ataskaitas neįtraukė konkrečios informacijos šiuo klausimu.

²² Remiantis iš valstybių narių gauta informacija, nacionalinių reguliavimo institucijų ataskaitomis ir pačių valstybių narių įvertintomis priemonėmis.

²³ Komisijos komunikatas „Laikinoji valstybės pagalbos priemonių, skirtų ekonomikai remti krizės ir pereinamojo laikotarpio sąlygomis reaguojant į Rusijos agresiją prieš Ukrainą, sistema“, 2023/C 101/03.

²⁴ SA.106377 TCTF – Nyderlandai – Energijos sąnaudų mažinimo schema.

Be to, kai kurios valstybės narės paminėjo kitų rūšių mažosioms ir vidutinėms įmonėms taikomas intervencines priemones. Pavyzdžiui, Portugalija nurodė tinklo tarifų sumažinimą kaip MVĮ pritaikytą kainų intervenciją. Danija, Latvija ir Švedija parengė įvairias kainų nustatymo intervencines priemones, taikomas skirtingoms vartotojų grupėms (veiksmai dėl mokesčių, rinkliavų, lengvatų, kompensavimo sistemų ir pan.). Vokietija įgyvendino visą ekonomiką apimančią schemą, pagal kurią kompensuojamos padidėjusios įmonių elektros energijos sąnaudos, tačiau nedaromas poveikis tiekėjų laisvei veikti rinkoje²⁵.

Pagal 12 ir 13 straipsnius taip pat reikalaujama, kad imantis bet kokios viešosios intervencijos į mažmeninę rinką būtų išlaikyta paskata mažinti elektros energijos paklausą. Šiuo atžvilgiu kelios valstybės narės, pavyzdžiui, Austrija, Vokietija, Kroatija, Nyderlandai ir Rumunija, pranešė apie vartojimo viršutinėmis ribomis grindžiamas schemas, įskaitant intervencines priemones nustatant kainas arba tiesioginio ar netiesioginio kompensavimo galutiniams vartotojams sistemas.

Reguliuojamos kainos turi didelių trūkumų. Visų pirma dėl jų gali sumažėti energijos vartojimo efektyvumo paskatos ir ilguoju laikotarpiu gali būti pakenkta konkurencijai, o tai nebūtų naudinga vartotojams. Šie susirūpinimą keliantys klausimai išryškina Elektros energijos direktyvoje (ES) 2019/944, nuo kurios nukrypstama Tarybos reglamentu, taikomų taisyklių svarbą.

Priemonės galiojimo pratęsimo vertinimas

Krizės valdymo priemonė, kuria valstybėms narėms suteikiama galimybė apriboti kainas namų ūkiams ir MVĮ, buvo akivaizdžiai naudinga, nes kelios valstybės narės pasinaudojo galimybe pratęsti esamų schemų galiojimą arba sukurti naujas per labai trumpą laiką.

Pasiūlyme dėl rinkos modelio reformos Komisija, įvertinusi mažmeninių priemonių, apie kurias pranešė valstybės narės, privalumus ir trūkumus, taip pat atsižvelgdama į savo 2024 m. fiskalinės politikos gaires valstybėms narėms, pasiūlė naujas nuostatas, panašias į Tarybos reglamento nuostatas²⁶. Konkrečiau, Komisija pasiūlė, kad, kilus elektros energijos kainų krizei, valstybės narės galėtų nustatyti tikslią kainų intervenciją namų ūkiams ir MVĮ, be kita

²⁵ Schemą Komisija patvirtino pagal valstybės pagalbos taisykles, laikydamosi TCTF. SA.104606 TCTF – Vokietija – Laikinas gamtinių dujų, šilumos ir elektros energijos kainų didinimas (JOCE C/061/2023).

²⁶ *Valstybės narės turėtų laipsniškai nutraukti energijos paramos priemones, pradedant nuo mažiausiai tikslinių priemonių. Jei dėl atsinaujinusio su energijos kainomis susijusio spaudimo reikėtų pratęsti paramos priemonių taikymą, valstybės narės savo priemonės turėtų taikyti daug tiksliau nei anksčiau: susilaikyti nuo bendros paramos ir apsaugoti tik tuos, kuriems tos apsaugos reikia, t. y. pažeidžiamus namų ūkius ir įmones, COM(2023) 141 „2024 m. fiskalinės politikos gairės“.*

ko, pagrįstą už sąnaudas mažesniais lygiais, ribotam elektros energijos suvartojimo kiekiui ir ribotam laikotarpiui.

Ši galimybė papildo esamą energijos nepriteklių turinčių ir pažeidžiamų vartotojų apsaugos sistemą, numatytą Elektros energijos direktyvoje, pagal kurią valstybės narės gali taikyti socialinius tarifus energijos nepriteklių patiriantiems ir pažeidžiamiems vartotojams ir laikinai reguliuoti mažmenines kainas namų ūkiams ir labai mažoms įmonėms, kol bus visiškai užtikrinta rinkos konkurencija.

Kadangi priemonė iš esmės buvo įtraukta į Komisijos pasiūlymą dėl rinkos modelio ir atsižvelgdama į šiuo metu Komisijos turimą informaciją, kaip nurodyta pirmiau, Komisija nemano, kad šiuo metu reikia pratęsti priemonės galiojimą.

VII. Preliminarios išvados

Šioje ataskaitoje apžvelgiami valstybių narių gauti atsakymai dėl i) jų paklausos mažinimo priemonių; ii) už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomos pajamų viršutinės ribos įgyvendinimo ir iii) Tarybos reglamento II skyriuje nustatytos intervencinių priemonių, kuriomis nustatomos mažmeninės kainos. Ataskaitoje taip pat apžvelgta per viešas konsultacijas tomis pačiomis temomis respondentų pateikta informacija. Šioje ataskaitoje įvertinta informacija ir elektros energijos tiekimo bei kainų sąlygos ES šiuo metu ir kaip galima numatyti įprastomis aplinkybėmis neįrodo, kad būtų būtina arba patartina pratęsti kiekvienos paklausos mažinimo priemonės galiojimą, už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomą pajamų viršutinę ribą ir mažmeninių prekybos intervencinių priemonių galiojimą.

Pirma, kalbant apie paklausos mažinimo priemones, atrodo, kad visos ataskaitas teikiančios valstybės narės įgyvendino elektros energijos paklausos mažinimo priemones, daugiausia vykdydamos informuotumo didinimo kampanijas ir taikydamos tikslines energijos taupymo priemones. Nors valstybės narės praneša, kad apskritai laikosi privalomo tikslo sumažinti elektros energijos suvartojimą 5 proc. piko valandomis, atrodytų, kad dėl bendro mėnesinio elektros energijos suvartojimo sumažinimo 10 proc. kilo sunkumų, tačiau tai netrukdytų pastebėtam elektros energijos kainų mažėjimui.

Remdamasi turima informacija, Komisija nemano, kad šiuo metu reikia pratęsti Tarybos reglamente nustatytą paklausos mažinimo priemonių galiojimą. Išskyrus nenumatytus pokyčius, dabartinės elektros energijos rinkos sąlygos nereiškia, kad toks galiojimo pratęsimas yra būtinas. Tai taip pat dera su daugumos viešose konsultacijose dalyvavusių respondentų pateiktais atsiliepimais. Nors reguliavimas apkrova trumpuoju laikotarpiu ir taikant Tarybos

reglamentu nustatytas priemonės nebebūtinas, jis yra svarbus gerai veikiančioms elektros energijos rinkoms. Dėl šios priežasties Komisija reguliavimą apkrova struktūriškai įtraukė į pasiūlymą dėl elektros energijos rinkos modelio.

Antra, atlikus peržiūrą nustatyta, kad pajamų viršutinės ribos valstybėse narėse įgyvendinamos labai skirtingai. Pranešama, kad skirtingos įgyvendinimo strategijos valstybėse narėse lėmė didelį investuotojų neužtikrintumą. Ši padėtis tampa dar sudėtingesnė dėl to, kad kai kuriose valstybėse narėse viršutinės ribos taikymas, kaip pranešama, turėjo įtakos elektros energijos pirkimo sutarčių ir kitų ilgalaikių sutarčių sudarymui.

Remdamasi turima informacija ir atsižvelgdama į dabartines ir numatomas rinkos sąlygas, Komisija mano, kad dabartinės už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomos pajamų viršutinės ribos nauda nebūtų didesnė už poveikį investuotojų tikrumui ir rinkos veikimui bei pertvarkai kylančią riziką. Įgyvendinimo proceso problemos taip pat atgraso nuo Tarybos reglamente nustatytos už ribinį pelną mažesnėms sąnaudoms taikomos pajamų viršutinės ribos galiojimo pratęsimo. Komisijos išvada atitinka daugumos viešose konsultacijose dalyvavusių respondentų, kurie priemonės galiojimo pratęsimui prieštaravo remdamiesi investuotojų abejonėmis dėl neužtikrintumo, atsiliepiamus.

Trečia, atlikus peržiūrą, nustatyta, kad kelios valstybės narės pasinaudojo galimybe krizės metu išplėsti mažmeninių kainų reguliavimo taikymo sritį MVĮ ir tam tikromis sąlygomis taikyti už sąnaudas mažesnių kainų reguliavimą. Į pasiūlymą dėl elektros energijos rinkos modelio Komisija įtraukė lygiavertes nuostatas, pagal kurias valstybėms narėms leidžiama išimties tvarka ir laikinai įsikišti į mažmenines rinkas nustatant už sąnaudas mažesnę kainą tiek namų ūkiams, tiek MVĮ galimų būsimų krizių metu. Priėmus pasiūlymą dėl elektros energijos rinkos modelio būtų užtikrinta, kad tokios struktūrinės priemonės būtų įtrauktos į ES reguliavimo sistemą, kai tik bus priimtas pasiūlymas. Todėl, atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, ir į dabartines ir numatomas elektros energijos tiekimo ir kainų sąlygas, Komisija mano, kad nebūtina pratęsti Tarybos reglamento 12 ir 13 straipsnių nuostatų taikymo.

Galiausiai, atsižvelgiant į tai, kad ši ataskaita grindžiama informacija, kurią valstybės narės pateikė praėjus vos keliems mėnesiams nuo Tarybos reglamente numatytų priemonių įsigaliojimo, Komisijos išvados nedaro poveikio jokiai papildomai informacijai, kurią Komisija gali gauti iš valstybių narių, arba nenumatytiems bendros elektros energijos tiekimo padėties ir kainų ES pokyčiams. Iš esmės pasikeitus informacijai, kuria Komisija grindė šią ataskaitą, Komisijai gali tekti atitinkamai pakoreguoti savo išvadas arba imtis skubių veiksmų, jei to reikia atsižvelgiant į padėtį rinkoje.